

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMIK TEDOLDI
Tiskarna T. Marioni - Videm

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEVSKI POKRAJINI

N A R O Č N I N A :
Za Italijo: polletna 600 lir -
letna 1000 lir - Za inezemstvo:
polletna 800 lir - letna 1500 lir
Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 50 lir

Leto XVI - N. 3 (319)

Udine, 15. februarja 1965

Izhaja vsakih 15 dni

PO ZASLUGI VOLIVCEV ŠPETERSKEGA VOLILNEGA OKROŽJA

Burtulo še na čelu Province

Slovenska jezikovna skupnost pričakuje, da bosta predsednik province in odbor držala obljubo - V prvi vrsti je nujno potrebno poskrebti za ekonomski in socialni preporod naših najbolj pasivnih področij

Prof. Luigi Burtulo

Prof. Luigi Burtulo iz Vidma, ki je svoj čas nasledil predsednika pokrajine našega rojaka adv. Agostina Candolinija (rojen je bil namreč v Platišcih), ki je podal ostavke, je bil pri teh zadnjih pokrajinskih in občinskih volitvah zopet izvoljen na to važno mesto.

Tudi mi smo z velikim zadovoljstvom sprejeli vest, da je bil imenovan za predsednika pokrajine, kajti njegova zopetna potrditev za pokrajinskega poslanca, ki mu je omogočila, da je nastopil v palači Belgrado v Vidmu kot predsednik pokrajinske uprave, je zasluga slovensko govorečih volivcev volilnega okrožja Špeter Slovenov in ne videmskega okrožja, kjer je tudi kandidiral in ni bil izvoljen.

Prof. Burtulo, bivši partizan in čislani vzgojitelj, se je za časa svoje volilne kampanje zanimal za usodo in aktualno stanje slovenskega govorečega prebivalstva Nadiške doline in njenih sodolin in obljubil v vsakem svojem govoru,

da se bo, če bo izvoljen, zavzel zanje, da bodo mogli uživati iste pravice kot ostali državljani, pa naj si bodo to ekonomske, kulturne ali socialne pravice in jim zagotavljal, da bo pokrajinska uprava izpolnila vse dolžnosti, ki jih ima napram slovensko govoreči skupnosti; in pri tem upoštevajoč tudi to, kar zagotavlja ustava in posebni statut dežele Furlanija-Juljska Benečija.

Vemo, da je predsednik pokrajinske uprave dobro informiran o potrebah, posebno o materialnih, a naj nam bo vseeno dovoljeno, da še enkrat spregovorimo o teh, ker ne bi hoteli, da bi šlo vse, kot se to običajno dogaja, v pozabo.

Upoštevajoč, da je zaradi emigracije moralo zapustiti nešteto ljudi svoje domove in da so zato postale slovenske vasi še bolj uboge, in da je čas, da se ta žalostni pojav, ki razdružuje naše družine, omili, mislimo, da je dolžnost tistih, ki imajo v rokah oblast in torej tudi dolžnost prof. Burtula in pokrajinskega odbora, v katerem so tudi socialisti in socialdemokrati, da takoj poskrbe za izboljšanje te žalostne situacije, ki zaskrblja in tare prebivalstvo slovenskega jezika videmske pokrajine.

Da bi se izboljšalo to kritično ekonomsko stanje, bi po našem mnenju bilo potrebno ustvariti na licu mesta, seveda v najbolj prikladnih krajih, vire dela, katerih pri nas ni, posebno odkar so podrli fabriko cementa v Sv. Lenartu, ki je dajala delo mnogim ljudem okoli, in odkar so zaprli v Čedadu fabriko taninskih ekstraktov, ki je absorbirala proizvodnjo kostanjevega lesa vse Nadiške doline.

V Šenlenarški dolini bi se na primer mogla ustvariti po vzorcu italijanskih obratov fabrika za konzerviranje in predelovanje sadja, ki ga pridelajo v naših krajih in ki ga sedaj ne vedo kam spraviti v promet; in z izkoriščanjem vodovja bi se moglo dati življenja še drugim industrijam, kot na primer lesni industrij, ki bi se prav lahko obnesla, saj so naši kraji kot nalašč ustvarjeni za to. Tudi druge industrije bi lahko nastale v Terski dolini in dolini Režije, saj sta tu tri elektrarne, ki dobavljajo električno energijo neštetim metalmehaničnim industrijam v Vidmu in okolici. Potem bi bilo potrebno zgraditi tudi v vsaki vasi zadržne hleve, sirsarne in ustanoviti, kjer se le da, tudi kmečke zadržne.

Za postavitev takšnih industrij, ki bi ne samo počasi zaustavile pojav emigracije v tuje dežele in dale torej lokalnim ljudem možnost, da dostojno žive, pa je absolutno potrebno, da se takoj uredijo ceste in razširi cestna mreža, da bi bile vse vasi in doline medsebojno povezane.

Ne smemo izpustiti tudi ljudskega gradbeništva, ki je pri nas zanemarjeno, kakor tudi turizma, ki daje v Furlanski Sloveniji, Režiji in Kanalski dolini res dobre perspektive, posebno če pomislimo, da na teh treh področjih že obstojajo pogoji za njegov razvoj: znameniti Višarji in Trbiž v Kanalski dolini, privlačna dolina Režije, podzemelske jame na Vizontu v Terski dolini, Stara gora pri Čedadu, Landarska jama v Nadiški dolini in še neštete druge naravne lepote, ki jih nudijo naši kraji.

Ostanejo še manjši in vsakdanji problemi, a upamo, da bodo novi pokrajinski upravni poskrbeli tudi za te z isto naglostjo in v isti višini pomoči, kot jo vedno razsipno izkazujejo do drugih krajev in ljudi videmske pokrajine.

ZELO VAŽNO ZBOROVANJE V VIDMU

Razprava o kulturnih razmerah v Furlaniji - Julijski krajini

Predsednik Prosvetnega društva "Ivan Trinko", v Čedadu Mario Kont poroča o kulturnih dejavnostih v Beneški Sloveniji

V Vidmu je bil zbor kulturnikov dežele Furlanije - Julijske krajine, na katerem so izvolili začasni odbor, ki je sestavljen za posamezne panoge takole:

1. Prosvetna društva in krožki: odv. Antonio Di Giacomo iz Trsta, dr. Bruno Malattia iz Pordenona, dr. Italo Querini iz Gorice, prof. Carlo Schiffrer iz Trsta in dr. Ezio Terenzani iz Vidma.

2. Ladinska in tržaška kultura: Renato Appi iz Pordenona, prof. dr. Giulio Cervani iz Trsta, dr. Luigi Ciceri iz Vidma in dr. Massimo Portelli iz Gorice.

3. Založništvo: dr. Nino Del Bianco iz Vidma in dr. Anelia Gruber-Benco iz Trsta.

4. Kulturne ustanove: dr. Stelio Crise iz Trsta, dr. Guido Manzini iz Gorice, prof. Carlo Guido Mor iz Vidma in prof. Pietro Nonis iz Pordenona.

5. Solstvo: prof. Armando Bortolotto iz Vidma, ing. dr. Luigi Dalla Rosa iz Trsta, prof. Giuseppe Pecorari iz Gorice in dr. Gianni Giuliani iz Pordenona.

6. Slovtvo in sodobna umetnost: prof. Domenico Ceroni Cadorezi iz Vidma, prof. Leonardo Ferrero iz Trsta, Arturo Manzano iz Vidma, prof. Marcello Mascherini iz Trsta, prof. Bruno Mayer iz Trsta, prof. Fulvio Monai iz Gorice in prof. Luigi Serena iz Pordenona.

7. Muzeji in razstave antične umetnosti: prof. Giulio Montenero iz Trsta, dr. Aldo Rizzi iz Vidma, prof. Sergio Cavana iz Gorice in prof. Virgilio Tramtin iz Pordenona.

8. Spomeniki in pejzaž: prof. Guglielmo Coronini iz Gorice, prof. Giancarlo Menis iz Vidma, prof. Pio Montesi iz Trsta in arh. Isidoro Martin iz Pordenona.

9. Gledališče, kino in glasba: Alfio Cantelli iz Gorice, dr. Stello Rosolini iz Trsta in dr. Federico Esposito iz Vidma.

Zboru je predsedoval znameniti profesor iz Karnie sen. Gortani s pomočjo tajnika pripravljalnega odbora za organizacijo tega važnega zborovanja dr. Terenzanija, ki je prijazno sprejel tudi prof. Ubalda Vrabca, predsednika Slovenske prosvetne zveze in Filiberta Benedetića, tajnika Slovenskega gledališča ter ju po posredovanju dr. Aurelie Gruber-Benco iz Trsta vključil med delegate zbora, tako da sta se mogla udeležiti razprave skupaj s predsednikom p.d. "Ivan Trinko" iz Čedada, ki so ga vključili med delegate že prej predstavniki videmskih prosvetnih društev in krožkov. Spregovoril je tudi Filibert Benedetić.

Benedetićeve besede so navzoči izredno pazljivo poslušali in še bolj navdu-

(nadaljevanje na 2. strani)

Zaključni sklepi na sestanku slovenske in italijanske manjšine

Kot smo obljubili, objavljamo v tej številki važne sklepe, ki so jih sprejeli ob zaključku sestanka vodstev italijanske manjšine v Jugoslaviji in slovenske v Italiji, ki se je vršil v Trstu 24. januarja ob prisotnosti oblasti in zastopnikov političnih, kulturnih in ekonomskih ustanov dežele Furlanija-Juljska Benečija.

1. — Zaščita narodnostnih skupnosti in zagotovitev pravic njihovega jezika, kulture, običajev in posebnosti ter enakopravnosti na vseh področjih družbenih dejavnosti, ne glede na njihovo številčno moč, na stopnji njihove kulturne ravni in narodnostne zavesti, spada med prve dolžnosti moderne države.

2. — Država ne sme videti v obstoju manjšin na svojem območju bremena, ki zapleta te obstoječe težke notranje probleme, ampak priliko za plemenito pomoč, da lajša manjšini življenje in prispeva k zblizovanju med narodi.

Manjšino spravlja v neenak položaj že dejstvo, da je manjšina. Zato je prizadetost, s katero se ji lajša položaj, znamenje globoke demokratske miselnosti in etike.

Učinkovita in dosledna konkretizacija načel za zaščito narodnostnih manjšin zahteva mnogo podrobnega dela in naporov. Zadostuje pri tem pregledati delo in sklepe komisije devetnajstih za deželo Trident-Gornje Poadižje in določila statuta občin Kopra, Rovinja, Izole in Pirana.

3. — Manjšina se ne sme izolirati od stvarnosti, v kateri živi. Obe manjšini, italijanska v Jugoslaviji in slovenska v Italiji pripomoreta po svojih silah z zavestno udeležbo k reševanju splošnih vprašanj v državi in na področjih, kjer prebivata. Zavedata se, da s tem rešujeta tudi lastne probleme.

4. — Sosedski odnosi ne smejo vplivati na zadržanje države do narodnostnih manjšin, je pa gotovo, da dobro sosedstvo med matičnimi deželami ugodno vpliva na narodnostne manjšine in da pravilno ravnanje z manjšinami utrjuje obenem dobre odnose med prizadetimi državami. Naši manjšini si zato v svoji dejavnosti prizadevata — tudi zaradi globoke privrženosti stvari miru, kot najvišji dobrini človeštva — za vedno boljše odnose in poglobitev medsebojnega zaupanja med Republiko Italijo in Socialistično federativno republiko Jugoslavijo.

5. — Manjšina črpa moralno moč za svoj obstoj iz stvarnosti, v kateri živi in iz svojega matičnega naroda. V skrbni matične naroda za razmere, v katerih manjšina živi in se razvija, se zrcali njena upravičena prizadetost za usodo svojih sorjakov. Ta skrb bo za manjšino toliko bolj koristna, kolikor ne teži za tem, da se manjšina izrablja kot povod razdora, marveč je činitelj zblizovanja in sodelovanja med narodi.

Matični narod mora skrbeti za ohranjanje živga jedra svoje manjšine v drugi državi, s tem da ne nudi njenim pripadnikom posebnih privilegijev in olajšav v matični deželi, v cilju da zapustijo domače ognjišče.

6. — Pospeševati in poglobljati je treba stike manjšine z matičnim narodom. Globlje spoznavanje pridobitev na družbenem, gospodarskem, znanstvenem in kulturnem torišču lastnega naroda bo manjšini v pomembno moralno oporo in jo bo usposabljal za posredovalca v zblizovanju obeh narodov.

Obe Zvezi se zavzemata za olajšanje in nadaljnjo sprostitve prehoda jugoslavansko-italijanske meje s poenostavitvijo izdajanja ustreznih dokumentov in odpravo vseh — vstopnih in izstopnih — vizumov. Koristna bi bila razširitev področja, podaljšanje časa bivanja, uvedba neomejenega števila prehodov in vse druge poenostavitve v zvezi z maloobmejnimi prometom.

7. — Obe Zvezi stojita na stališču, da je treba manjšinam nuditi vse, kar jim pripada kot narodnostnim skupnostim, zato odklanjata stališče reciprocitete v ravnanju. Vendar se na podlagi poročil vsiljuje primerjava med položajema obeh skupnosti.

Italijanska narodnostna skupnost v SFR Jugoslaviji je zaščiten z zvezno ustavo in ustava SR Hrvatske in SR Slovenije, z zakoni ter s statuti občin. Statuti nekaterih občin, v katerih živijo pripadniki italijanske etnične skupine s Slovenci oziroma Hrvati, določajo jezikovno mešana področja, v katerih sta oba jezika enakopravna. Na teh področjih je dvojezičnost izpeljana v vseh podrobnostih in ni zasnovana zgolj kot zadovoljitev potreb v formalnem in zunanjem smislu, ampak predvsem kot stremeljenje, da se ustvari vzdušje medsebojnega poznavanja in spo-

(nadaljevanje na 2. strani)

KAL PRI PODBONESCU. Leži na desnem bregu Nadiže ob cesti, ki vodi v Črni vrh. Prof. Burtulo se je obvezal, da bo poskrbel, da se čim prej asfaltira tudi ta gorska cesta

Korak naprej za priznanje naših narodnostnih pravic

V trbiškem občinskem odboru dva odbornika slovenskega jezika

Socialdemokrat Herbert Rosenwirth in demokristijan Ivan Moschitz iz Žabnic zastopata slovensko jezikovno skupnost - Veliko zadovoljstvo v vsej Kanalski dolini - Veliki uspeh tudi v občini Naborjet-Ovčja ves

Sugestiven
motiv iz
Trbiža v
Kanalski
dolini

Una
suggestiva
panoramica
di Tarvisio

Po dolgih pogajanjih so končno v Trbižu sestavili občinski odbor, kar je slovenska jezikovna skupnost Kanalske doline z navdušenjem pozdravila, ker ima prvičkrat v odboru kar dva svoja zastopnika.

V Trbižu, prestolici Kanalske doline in važnem športnem in turističnem središču, kjer je tudi mednarodno železniško križišče, je še do nedavnega, lahko rečemo, diktirala krščanska demokratska stranka, ki je skupaj s fašističnimi in desničarskimi elementi osnovala neke vrste fevd.

Zadovoljstvo naših ljudi v Kanalski dolini je torej upravičeno, za kar se je zgodilo v občini, saj predstavlja zanje prvo zmago, kajti bili so vrsto let tlačeni in v stran puščeni. Nihče ni mogel zahtevati svojih pravic, kajti na-

letel bi na še hujši pritisk. Za to, kar je pretrpelo slovensko ljudstvo Kanalske doline, bi bilo potrebno napisati posebno poglavje, a na ta argument se bomo še povrnili.

Da preidemo na trbiško občino, naj povemo, da je občinski odbor sestavljen takole: župan Tullio Lindaver; odborniki Mario Di Gallo, Argo Bombi, Giuseppe Sandri in Herberth Rosenwirth; namestnika odbornikov pa sta Antonio Chiarella in Ivan Moschitz.

Rosenwirth, ki je doma iz Zabnic in zaposlen v belopeški jeklarni «Weissenfels», je socialdemokrat in je bil imenovan za podžupana. Skupaj z demokristijanom Moschitzem, ki je tudi iz Zabnic in po poklicu krojač, tako zastopata slovensko prebi-

valstvo Kanalske doline. V odboru je tudi socialist Sandri iz Rablja, kateremu je tudi, ne samo zaradi načel, za katere se zavzema njegova stranka, zelo pri srcu vse, kar zadeva jezikovne manjšine na splošno.

Se boljše afirmacijo so imeli v občini Naborjet-Ovčja ves. Tu sta bili, kot znano, predstavljeni samo dve listi: lista krščanske demokratske stranke in lokalna neodvisna, na čelu katere je bil Ivan Domenig iz Zabnic. Zmagala je neodvisna lista, kar je bilo v veliko zadovoljstvo slovenski jezikovni skupnosti, ki je v to listo vključila več svojih zanesljivih elementov, med katerimi tudi Domeniga, ki je bil izvoljen za župana.

Poraz krščanske demokratske stranke, ki je celih dolgih dvajset let dušila vsako željo prebivalcev slovenskega in nemškega jezika, in ki je končno vedno vedrila in oblačila, je torej mnogo pomagal, da se je ojačil duh borbe in upravičenih zahtev delavnih in lojalnih domačih ljudi, ki ljubijo resnico, svobodo in socialno pravičnost.

Od petnajstih izvoljenih, ki sestavljajo občinski svet, jih je kar osem, ki pripadajo etnični skupini Kanalske doline. Odbor sestavlja poleg župana še Jožef Meschnig in Spartaco Chiurlo. Eden od namestnikov odbornikov je Herman Martinz, drugi pa Adam Franz.

Zaključiti pa moramo z žalostno ugotovitvijo: v Pontablu, kjer je nad krščansko demokratsko stranko zmagala koalicija levčarskih strank (PCI, PSIUP, PSI in PSDI) ni bil izvoljen noben predstavnik etnične manjšine Kanalske doline. Vsekakor pa upamo, da bo sedanja občinska administracija spoštovala oziroma povsem branila in varovala, kot to narekuje Ustava italijanske republike in posebni statut dežele Furlanija-Juljska Benečija, vse pravice etnične skupine, ki živi v Kanalski dolini.

Razprava o kulturnih razmerah v Furlaniji Juljski krajini

(Nadaljevanje s 1. strani)

šeno pozdravili. Za njim je govoril Mario Kont predsednik p.d. «Ivan Trinko», ki je dejal:

«Naše prosvetno društvo nosi ime Ivana Trinka, velikega moža nadiških dolin saj je bil pesnik in pisatelj, slikar in skladatelj, pisec razprav o svoji ožji domovini in pedagog. V svojih pesmih in spisih je izpričeval veliko ljubezen do svoje domače grude, do ljudi, ki se dolga stoletja mučijo po njenih grapah in do njihovega jezika, ki je bil hkrati njegov materin jezik. Njegova ljubezen do materinega jezika je bila zato večja, ker se je moral omejevali med zidove domačije. Slovenske pesmi je začel zlagati že v semenišču in so jih objavljale literarne revije, v letu 1897 je izšla v Gorici prva njegova pesniška zbirka v knjižni obliki.

Naše društvo je po vzgledu tega velikega moža nastalo iz ljubezni do naših dolin, do našega človeka, ki mora z nadčloveškimi napori zemlji jemati vse, kar nam lahko da. In tega je zelo malo. Tako malo, da ga peha v tujino za kruhom, a ga hkrati vabi k sebi nazaj.

Ivan Trinko nam je za vzgled ljubezni do materine govorice. Kakor ni bil on deležen niti ene ure pouka v svojem jeziku, a je že v dijaških letih z vztrajnostjo spoznal do vseh globlin književni slovenski jezik in njegovo kulturo, tako smo člani našega društva knjižno obliko jezika, ki ga govorimo doma, spoznali izven šole in mnogi v svojih zrelih letih.

Ni dano vsem našim bratom, da bi se v razmerah, v katerih živimo, sami naučili to, kar se je naučil Ivan Trinko sam, ali mnogo njegovih sobratov in redki posamezniki. Naše društvo si je zato zadalo nalogo, da jeziku, ki ga naši ljudje govorijo doma, posreduje besedo ljubezni in poguma in tako tudi razkriva kulturno bogastvo, ki so ga ustvarili njihovi bratje v jeziku in človeštvu na splošno. S tem se bo ustvarjala zavest naših ljudi, da so

enakovredni ostalim državljanom, ker je po našem mnenju plemenita, humana in demokratična težnja; poglobljalo se bo prepričanje v pravičnost teženj po priznanju enakopravnosti, ki naj bi se v prvem stadiju omejila zgolj na to, da bi naši otroci v šolah spoznali osnove materinega jezika.

Mario Kont je svoj govor takole zaključil:

«Naše društvo ima sedež v Čedadu, kjer je sicer majhno število naših bratov — so predvsem priseljenci iz hribovskih krajev — toda je to mesto stekališče in naravno središče nadiških dolin. Pred letom smo si omislili skromen sedež, kjer se zbirajo naši člani ob kulturnih prireditvah in si izposojajo slovenske knjige. Kot vidite, je pri nas vse skromno, kakor so

skromne naše moči, zato v teh plemenitih naporih pričakujemo predvsem moralne podpore vseh kulturnih organizacij in ustanov v naši deželi, kar je tudi v skladu s četrto točko splošnih zaključkov zasedanja, ki je bilo v Trstu lani v aprilu».

Med zborovalci so bili tudi nekateri parlamentarci, in sicer poslanec Mario Lizzero (KPI), posl. Vittorio Marangone (PSI), ki je tudi na zborovanju govoril ter poudaril nujnost, da se zlasti univerze oskrbijo z vsemi potrebnimi sredstvi, ter posl. Bologna (KD). Njihova navzočnost je dala zborovanju še večji poudarek.

Vsekakor je bil v Vidmu v nedeljo storjen precejšnji korak naprej glede skupne govorice in skupnih zahtev najvišjih kulturnih predstavnikov dežele. Sklepi, ki jih bo formuliral izvoljeni začasni odbor, pa bodo podlaga za nadaljevalne enotne kulturne akcije v deželi.

Iz Rezjanske doline

Komemoracija dveh padlih

Dne 14. januarja so se ljudje iz Osojan zopet spomnili svojih dveh velikih sinov, ki sta točno pred 20 leti dala svoje življenje za svobodo. Padla borca sta Jožef Coos iz Njive in Anton Chines iz Osojan, oba po poklicu učitelja in pripadnika Osvobodilne Fronte. Coosa je sovražnik zajel med neko čistko in ga barbarsko ubil v njegovi hiši, Chinesa pa so po mučenju prepeljali v videmske zapore in ga na tamkajšnjem dvorišču ustrelili 9. aprila 1945 leta skupaj z drugimi borci za svobodo, med katerimi tudi videmčana Guerra in Tribuno, oba odlikovana s srebrno medaljo.

seja pa so po mučenju prepeljali v videmske zapore in ga na tamkajšnjem dvorišču ustrelili 9. aprila 1945 leta skupaj z drugimi borci za svobodo, med katerimi tudi videmčana Guerra in Tribuno, oba odlikovana s srebrno medaljo.

Po maši, ki se je vršila v vaški cerkvi, in potem ko so položili vence na grobove padlih, je bila na pokopališču slavnostna komemoracija.

Zaključni sklepi na sestanku slovenske in italijanske manjšine

(Nadaljevanje s 1. strani)

štovanja. To se doseže z obveznim učenjem in s popolno enakopravnostjo obeh jezikov v javnem in družbenem življenju.

S popolno uveljavitvijo in uveljavitvijo načel, na katerih slonijo statuti jezikovno mešanih področij, narodnostna manjšina preneha biti «manjšina» in postane vsak njen pripadnik enakopraven član družbeno-politične skupnosti, v kateri živi, kar učinkovito preprečuje vsak asimilacijski proces.

V tistih občinah SFR Jugoslavije, v katerih prebivajo pripadniki italijanske narodnostne skupine in kjer ni dvojezičnosti niti zasnovana niti sankcionirana in se niti ne izvaja, je treba v duhu omenjenih načel statuta izpopolniti in določila dosledno izvajati.

Slovensko narodnostno skupino v Republiki Italiji sicer ščitijo člani državne ustave in posebnega deželnega statuta, toda — v nasprotju z nemško skupnostjo v deželi Tridentisko-Gornje Poadiže in s francosko v Dolini Aosta — razen šolskega zakona ni drugih zakonov, ki bi na najrazličnejših področjih določali in zagotavljali praktično izvajanje določil ustave in statuta. Poleg vsega tega je šolski zakon omejen samo na tržaško in goriško pokrajino in tako izključuje vsako, tudi minimalno poučevanje materinega jezika slovenskih otrok videmske pokrajine.

Niti Spomenice o soglasju, ki velja samo za tržaško ozemlje, ni parlament italijanske republike ratificiral, s čimer so določila Posebnega statuta ostala notranje pravno neobvezna. Samo na Tržaškem, in to predvsem v okoliških občinah, ki so naseljene predvsem s slovenskim prebivalstvom, je le delno in okrnjeno dovoljena uporaba slovenskega jezika.

Na ta način je slovenska skupnost v Italiji še vedno v neenakopravnem položaju in izpostavljena asimilacijskemu pritisku. Zato je neodložljivo, da parlament Republike Italije razveljavi ostanke fašistične zakonodaje, ki prepoveduje celo uporabo slovenskega jezika na sodiščih in izglasuje zakone, ki bodo priznali pravico pripadnikom slovenske narodnostne skupine, uporabljati svoj jezik v osebnih in uradnih odnosih s predstavniki političnih, upravnih in sodnih oblasti ter pravico, dobiti odgovor, dokumente in potrdila v svojem jeziku, omogočiti pravično zastopstvo v javnih uradih in ustanovah, v sodstvu in v upravnih komisijah ter jih zaščititi pred izbruhi narodne nestrpnosti. Skratka, vse kar je potrebno, da bo zagotovljena enakopravnost pripadnikom slovenske skupnosti v Italiji.

8. — Po ustavi obeh držav, Republike Italije in SFR Jugoslavije uživajo vsi državljani enake pravice. Zato in v skladu s čutom pravičnosti je naravno, da morajo vsi pripadniki manjšine, ne glede na administrativne meje, uživati enake narodnostne pravice.

Ta načela je treba uveljaviti še v tistih občinah jezikovno mešanih področij v Jugoslaviji, v katerih se je statut — v nasprotju s statuti drugih občin — omejil zgolj na ponovitev določil ustave brez podrobne obdelave vseh posebnosti, ki zadevajo italijansko etnično skupino.

V Italiji se velika razlika v ravnanju s slovensko narodnostno manjšino v različnih upravnih enotah kaže predvsem v odnosu do Slovencev v videmski pokrajini, ki jim ni priznana nobena pravica kot narodnostni manjšini. Formalno, deloma tudi praktično — predvsem glede pravic jezika in ugodnosti iz bilateralnih dogovorov med Italijo in Jugoslavijo — so goriški Slovenci na slabšem kot Slovenci na Tržaškem.

Po istem načelu je treba razširiti na vsa področja, kjer prebivajo pripadniki obeh manjšin, uživanje vseh dobrin, katerih so deležni predeli, ki jih obsega londonski sporazum. Isto velja za vse bilateralne dogovore v zvezi z manjšinami med Italijo in Jugoslavijo.

9. — Šola v materinem jeziku je temelj življenja manjšine. Osnovno merilo ravnanja z manjšino velja zato prav dejstvo, ali in kako razvito šolstvo ima. Zato je morebitni padec števila šolskih otrok v manjšinskih šolah — kolikor ga ni pripisati demografskemu padcu — slabo spričevalo za ravnanje z manjšino.

Iz teh vzrokov je treba narodnostnim skupinam zagotoviti izobraževanje v materinem jeziku od otroških vrtec do osnovnih in srednjih šol vseh stopenj in vrst. Zato je treba ustanoviti italijanske otroške vrce na vseh področjih, kjer živi v Jugoslaviji italijanska narodnostna skupnost in kjer vrtec še ni. Uveljaviti se mora zakon o samostojnosti in paritetnosti italijanske osnovne šole, ustanoviti popolne italijanske osemletke tam, kjer je to danes nujno, in izpopolniti mrežo poklicnih šol. Kljub temu, da je bilo v letu 1964 tiskanih 16 šolskih knjig, jih bo treba v bodoče delno uvažati iz Italije, kakor tudi učila.

V Italiji je potrebno za Slovence v videmski pokrajini uvesti vsaj minimalni šolski program na najnižji stopnji v slovenskem jeziku. V tržaški in goriški pokrajini bi bilo treba ustanoviti nadaljevalne šole trgovskega in industrijskega tipa po osemletnem obveznem šolanju, šole za vajence in industrijski tehnični zavod. Izdajati je treba šolske knjige za srednjo šolo in jih delno uvažati iz Jugoslavije. Nujno je treba urediti položaj vodstvenega, upravnega, učnega in strožnega osebja.

V interesu obeh narodnostnih skupin je, da se nekatere šole v obeh državah preuredijo, predvsem glede smeri in vrste.

Medsebojno priznavanje diplom srednjih šol, strokovnih šol in univerz v okviru določb kulturnega sporazuma med Italijo in Jugoslavijo, bi bilo med najbolj učinkovitimi sredstvi za živo povezavo pripadnikov manjšine z matičnim narodom. Posebno je pereče priznanje diplom filozofskih fakultet, predvsem za narodni jezik.

10. — Dejavnost kulturnih ustanov in organizacij narodnostne skupine spada med osnovna sredstva za njeno oblikovanje in razvoj. Za njihovo uspešno delo posveča manjšina veliko svojih sil, toda ne more biti kos težkim gmotnim zahtevam, ki so s tem v zvezi. Zato je dolžnost družbe in države, da jih gmotno podpira. Tudi založniške dejavnosti ne more manjšina zaradi majhnega tržišča zadostno razviti z lastnimi sredstvi.

S tem v zvezi je treba poudariti, da je kulturna dejavnost italijanske skupnosti deležna podpore, ki v glavnem krijejo potrebe. Tako je dobila italijanska Drama na Reki v 1964. letu 36 milijonov dinarjev državne podpore, italijanski kulturni krožki v Jugoslaviji so dobili v 1964. letu 20 milijonov, za zalaganje knjig, listov in revij je bilo danih v istem letu 209 milijonov dinarjev.

Razen malenkostne podpore nekaterim organizacijam, niso kulturne in založniške slovenske organizacije v Italiji doslej dobile ničesar. Šele v letu 1964 je Slovensko gledališče v Trstu bilo priznано kot «primarni ansambel», kar mu daje pravico do državne podpore.

Nujna je torej izdatna, redna in javna podpora tudi slovenskim kulturnim organizacijam v Italiji. Občinam obeh držav bi moralo biti omogočeno, da oskrbijo ustrezne objekte, v katerih bi kulturne organizacije nemoteno lahko razvijale svojo dejavnost.

Uradno dogovorjena kulturna izmenjava med obema državama ne sme preskočiti področij, na katerih biva manjšina. Nenaravno je, da je s takim preskakovanjem prikrajšana manjšina in s tem o kulturnih dosežkih lastnega naroda slabše poučena kot pripadniki večine.

11. — Anahronistična je vsaka ovira državljanom, da bi dali svojim otrokom imena, ki si jih sami izberejo. K osnovnim znakom enakopravnosti narodnostne manjšine in spoštovanja njenih bitnih značilnosti pa je priznanje pravice, da njeni pripadniki dajejo svojim otrokom imena, ki nosijo karakteristike jezika in naroda h kateremu pripadajo.

Slovenskim staršem v Italiji ta pravica ni dana, ker je še vedno v veljavi zakon, ki prepoveduje dajati otrokom «tuja» imena. Tržaško področje je izvzeto, ker se ta zakon ne izvaja. Pripadnikom slovenske skupnosti v Italiji je treba omogočiti pisanje njihovih imen in priimkov v slovenski pisavi in olajšati vračanje v prvotne slovenske oblike nasilno spremenjene priimke. Onemogočiti je treba, da posamezni javni funkcionarji v jezikovno mešanih področjih Jugoslavije svojevoljno vpisujejo imena in priimke pripadnikov italijanske etnične skupine.

V jezikovno mešanih področjih mora biti priznано in uveljavljeno poimenovanje krajev tudi v jeziku manjšine. Naravno je, da se v listinah in v vseh drugih publikacijah v jeziku manjšine, uporabljajo, tudi nazivi krajev v tem jeziku.

Na področjih, kjer prebivajo Slovenci v Italiji, je treba zamenjati izumetničena imena krajev v italijanskem jeziku s takimi, ki so bila, odnoso so še v rabi med domačim italijanskim prebivalstvom.

12. — Naseljevanje področij, kjer prebiva narodnostna manjšina z namenom, da se s tem umetno spremeni etnični sestav področja, je vsega obsojanja vredno, zato je upravičena zahteva slovenske narodnostne skupnosti v Italiji, da se s podobnim naseljevanjem preneha.

13. — Pogumno je treba odstranjevati vse ovire, ki se pojavljajo v vsakdanjem življenju, ki zavestno ali po inerciji zavirajo pripadnikom manjšin uveljavljanje njihovih pravic in jim s tem grenijo življenje in rušijo vero v pravičnost. Onemogočiti je treba samovoljno neodgovornih uradnikov in terjati spoštovanje pravic pripadnikov manjšine.

LJUDJE SE NE STRINJAJO

Rezijo predstavlja občan iz Paluzze

Občinski svet ne ukrepa po ljudski volji – V Karnijski skupnosti bi moral domačin iz Rezijanske doline braniti interese občine

Ko smo pregledovali sklepe zadnjega zasedanja občinskega sveta, nas je presenetilo dejstvo, da se je občinski svet obrnil na osebo druge občine, da bi zastopala Rezijansko dolino v Karnijski skupnosti.

Treba je vedeti, da ima vsaka občina tolmeškega okraja pravico imeti svojega zastopnika v ustanovi «Comunita Carnica» (Karnijska skupnost), ki ima svoj sedež v Tolmezzu. Zgodilo se je, da je občina Rezija edina od vseh občin, ki pripadajo h goraj omenjeni ustanovi, imenovala za svojega predstavnika nekega občana iz Paluzze, katerega domačini niti ne poznajo.

Ljudje niso zadovoljni s to odločitvijo in ne morejo razumeti zakaj je občinski svet prišel do tega sklepa. Kaj res ni v vsej Rezijanski dolini človeka, ki bi mogel braniti v Karnijski skupnosti interese rezijanske skupnosti?

Ta odločitev pa ni vzbudila začudenja samo v Reziji, ampak tudi v drugih občinah Karnijske skupnosti in še prav posebno med rezijanskimi emigranti, ki so raztreseni po svetu.

Kaj res ni mogoče popraviti te napake? To bi bila najboljša rešitev in tudi zadovoljni bi bili vsi.

Pa se povrnimo na potek seje, ko je bil imenovan delegat o katerem je bilo prej govora. Imenovali so razne komisije: volilno, E.C.A. (občinsko podporno komisijo), davčno, trgovinsko, šolsko itd. Potem so sprejeli ostavke občinskega odbornika Madottija in na njegovo mesto imenovali Pericleja Beltrameja in sprejeli razne druge sklepe običajnega upravnega značaja.

Evo imena članov najvažnejših občinskih komisij:

Volilna komisija: Pericle Beltrame, Jožef Negro, Lazzaro Maroncelli, Sabino Bobaz, Lino Cosatti, Ivan Buttolo, Remo Lettig in Livio Micelli.

Trgovinska komisija: Antonio Clemente, Enzo Lettig, Alojz Paletti in Valentin Beltrame.

Davčna komisija: Alojz Paletti, Guido Micelli, Vito Madotto, Rihard Copetti, Jožef Chinese, Lucillo Siega, Jožef Giusti, Valentin Beltrame, Marino Della Mea, Enzo Lettig in Alojz Pugetti.

Komisija za sestavo seznamov ljudskih sodnikov: Giusto Farina in Bruno Beltrame.

Domislice

Dom ni mrtva stvar, temveč nekaj živega in kakor vse živo, ga je treba gojiti in negovati.

Dom postane rešilni otok v oceanu sveta. Tega ne ve nihče bolje kot tisti, ki so nasledili.

Dom imeti in zaslužiti si ga, bo vedno življenjska sanja prave ljubezni.

Oženjenim možem povzroča mnogo težav, da ženo, ki bi jo radi imeli, precenjujejo.

Diplomacija v zakonu je umetnost, moža tako dolgo božati, da pozabi, zakaj se je prepiral.

Samoljubje, ki ven in ven krvavi od dobljenega udarca, nikoli ne odpusti.

Varuj se raniti tistega, ki je manjši od tebe.

Človeška previdnost vele-va, naj nikoli nikomur ne govoriš, temveč brez napovedi storiš, kar nameravaš.

Zastopniki občine v veterinarskem konzorciju: Giusto Farina in Dominik Di Bernardo.

Zastopniki v babiškem konzorciju: Giusto Farina, Pericle Beltrame, Renato Madotto in Lazzaro Maroncelli.

Člani upravnega odbora E.C.A. (občinske podporne ustanove): Lionello Razza, Anton Tosoni, Ivan Chinese in Alojz Chinese.

Revizorji računov: Sabino Bobaz, Anton Bobaz in Lazzaro Maroncelli.

Zastopnik občine v Karnijski skupnosti je Libero Martinis iz Paluzze, njegov namestnik pa Beltrame Pericle.

V gozdarskem konzorciju pa zastopa opčino Rezija župan Marcellino Piellich.

Iz Nadiške doline

Dve smrtni nesreči

V osmih dneh so prometne nesreče uzele življenje kar dvjem iz našega komun. Dne 31. januarja je nek avtomobil povozil do smrti v Codroipo 50 letno Vanilio Makorič por. Tomazetič iz Saržente, zaki je neprevidno šla čez cesto, v nedejo 8. februarja pa se je ubil z motocikletu 42 letni Adolf Mulič iz Dolenjega Brnasa. Mulič je peju z motocikletu na zadnjem sedežu še svoje- ga vaščana 26 letnega Maria Borghese, ki se je tud zlo udaru. Ta nesreča se je dogodila blizu vasi na mostu par Brnasu, zaki je Muliču pripeju naspruot nek avtomobil in sta se zaletela. Obe nesreči so globoko pretresle vso Nadiško dolino.

Sv. Peter Slovenov

Sestanek jagrov

Na zadnjem sestanku jagrov so izvolil tud vodstvo za lje- to 1965-68. Za predsednika je bil spet imenovan Elio Koren, za podpredsednika Paolo Manzini, za sekretarja pa Giovanni De Faccio. Ostali člani vodstva so Gilberto Causero in Gino Dorbo- lo, revizorji računov pa Corrado Scignaro in Silvano Prapotnik.

Gorenji Barnas

Premalo otrok za vrtec

Število ljudi v Gorenjem Brna- su je zadnja ljeta zlo padlo, pose- bno mladih in otrok kuaž ni več in zato so muoral zaprjet otroški vrtec. De bi ti narbu- j mali ne bli prepuščeni samim se- bi medtjem ko njihove mame dje- lajo na njivah, je špjetarska komu- nalska administracija poskar- bjela, de jih vsak dan odpejejo z avtomobilom v otroški vrtec v Ažlo.

Dobra iniciativa

Pred nedougim so v Špetru odprli pletilnico, kjer se mlade čee učijo plesti na makine vol- nene majice in druge reči. Zaen- krat so uzel samo deset čee, kar bo pa djelo upeljano pa več. Če se bo tisto djelo obdaržalo, ne bo korlo domačim čeeam hodit za diklo po Italiji ali v estero v fabrike, zaki si bojo lahko zaslu- žile vsakdanji kruh na domačih tleh.

Gorjani

Demografsko gibanje

Ob koncu ljeta 1964 je naš komu- n imeu 948 ljudi. Tej ke ve vidimo, se je numer ljudi še lani dosti zmanjšal. Ljeta 1951 je komu- n Gorjani imeu še 1465 ljudi, potem pa usako lje- to mankuje- anu še te- zje, ke no so par kiši, so sami stari ljudje, zaki mladih kuažej to nje. Lani to je u komu- nu umar- lo 23 ljudi, rodilo to se jih je koj 6 otuok, šlo jih je stat drugam pa 37. Itako ve vidimo, ke to gre numer simpri buj dou- zavoj smrti anu malo rojsteu, pouarh tega pa še emigracion, ke na je usako lje- to buj velika. Do- sti hiš to je že zapuščenih anu no se počasu poderjajo. Njihovi go- spodarji se ne bojo maj več uar- nili, zaki domača zemja na je

maso uboga, de bi se moglo na njej živiti.

CEDAD

Komun za industrializacijo

Komun je sklenil dat zastonj 25 taužent kvadratnih metrov zemlje v okolici Čedadu tistim, ki imajo namjen postaviti tam no- ve fabrike. Zemljo bojo lahko do- bil tud «artigiani», ki mislijo gor postaviti kajšen laboratorij. Okuol Čedadu je že vse pouno fabrik an sada jih bo s temi pri- vilegiji sigurno še več zrastlo an bo na to vižo v kratkem nastala takuō parčakovana industrijska cona.

Zasejal so postrvi

Konzorcij za varstvo ribolova v deželi Furlanija-Julijska Bene- čija je dal zasejati v vodovje, ki teče po čedadskem teritoriju, 10.000 iker postrvi z namjenom, de bi se razmnožile.

Spomini na pre Žefa Jusiča

«Dol z Matajurja vidite vso mojo Slovjensčino», je jau go- spod pre Žef, «an tan, čjer pri- dejo ukupe vse čiste vodice Er- beč, Aborna an Nadiža, je moja ljepa rojstna vasic; Ažla ji pra- vijo, po taljansk pa Azzida, an tan vidite, u tisti bjeli hišici, me je povila mat moja pred tarkaj ljeti». Visoki mož silne postave se je na mejnem hribu zaval, da bi se skoraj neba dotaknil in razodeval ves svoj krepki rod, drugačen od ravninskega, sin brdak tiste zapadne slovenske zemlje, ki počasi vzdihne ob fur- lanski ravani in je z dobrotinimi bistrimi očmi šinil po kolovratih, platiščih, strmcih, zavrhih, ron- cih, krnicah, kjer čee na enem kupu nalepljena naselja. «Che Dio benedica — Bog naj požegna Slovjensčino».

Bilo je tiste dni v oktobru lan- skega leta 1964. Pre Žef se je 20. oktobra odpravil v Čedad, kupil in prinesel v Kred magnetofon- ski trak, ker bi tistega dne mo- rali snemati njegov življenjepi- s, vse njegove originalne dogodi- ščine, resnične in doživete, ki jih je tako pristržno podajal v svojem sladkem slovenskem dialektu. Še istega dne pa mu je nevidna snamalka posnela in požela celo življenje. Dočakal je 91 let, 6 me- secev in 12 dni in 65 let svojega mašništva.

Dne 22. oktobra so v Kredu pri Kobaridu slovesno pogrebli duhovnega starosta pre Žefa. Svojo čast so mu izkazali številni njegovi sobratje iz Goriške, Na- diške doline, domačini in še iz bližnjih vasi. Zalni pogreb je vo- dil kobariški dekan, v farni cerk- vi pa je govoril breginjski žup- nik, ki je opisal nenavadni lik pokojnika, ob grobu pa delegat Ciril Metodovega društva iz Ljub- ljane g. Zagar. V cerkvi in ob grobu pa je zapel žalostinke do- mači mešani pevski zbor.

V Ažli in v Špetru so zapisali v rojstne bukke, da je bil Urša- jev puobič rojen 8. aprila 1873 od očeta delavca in matere kme- tice. Dve leti je trgal brgešce na osnovni šoli v Špetru, potem pa

KRATKE DOMAČE NOVICE

SREDNJE - Pretekli tje- dan so formiral konsil komunske pod- porne ustanove E.C.A. Izvoljeni so bli teli možje: Ivan Postregna, Lucijan Saligoj, Mihael Mario Černetič, Faustin Qualizza in Va- lentin Lauretič.

FOJDA - Dne 1. februarja je umru vojni invalid Elio Grimaz iz Podklapa. Njegovega pogreba se je udeležila velika množica ljudi, kar je dokaz kakuō je biu rajnki parljubljen v vasi in okuo- lici.

ČENTA - Dne 7. februarja so odprli 'dno ljepo novo butigo jestvin, katjere lastnik je Walter Dal Mas. Ta butiga je ob vhodu Vie Garibaldi.

REKLUŽ - Prejšnji tje- dan so ljudje zagledal v bližini vasi cjeu trop divjih praseta, zaki jih je iz hoste pregnu mraz in lakota. So- bit so si poskarbjel licenco in šli nanje. Ubili so dva divja prase- ta, adan je vagu 120 kg, drugi pa 50.

ČALA PRI PRAPOTNEM - S se- kejro se je usjekla v čampno ro- ko 42 letna Celestina Kverčič in zato u je muorala v čedadski špi- tau. Ozdravila bo v dveh tje- dnih.

PROSNID - Sestavili so komi- tat, ki ima kompit, de zbere de- nar za postaviti v vasi monument padlim v obeh svetounih uoj- skah.

BRDO - Za novoljetne praznike

te paršlo ta kiši dosti emigrantov anu zato u so organizali praznik emigrantov, katjerega so se ude- ležil tud nekatjeri videmski de- putati.

ČRNI VRH - Predsednik pro- vince Burtulo je zagotovil, de bo provincialna administracija dala še ljetos asfaltirati parvi tronk cje- ste, ki vodi iz Loga v Črni vrh.

DREKA POD KOLOVRATOM - Konstatiral so, da je koncem lanskega ljeta bluō več ljudi po svjetu kot doma. Ljetos se bo starim emigrantom pardružilo še dosti novih, zaki doma in muoē živet.

SUBID - Avtobusno podjetje SIAMIC iz Padove, ki upravlja avtobusno linijo SAITE Videm- Ahten-Subid-Prosnid, grozi, de bo ustavilo vožnje, če oblasti ne bojo dale popraviti cje- sto Ahten- Prosnid.

PLATIŠČE - Ljudje so zlo hu- di, ker že več kot mjesec dni ne vozi v njihovo vas avtobus. V kratkem bo šla delegacija k pre- fektu in mu razložila težave, ki so nastale zaradi suspendiranja avtobusa.

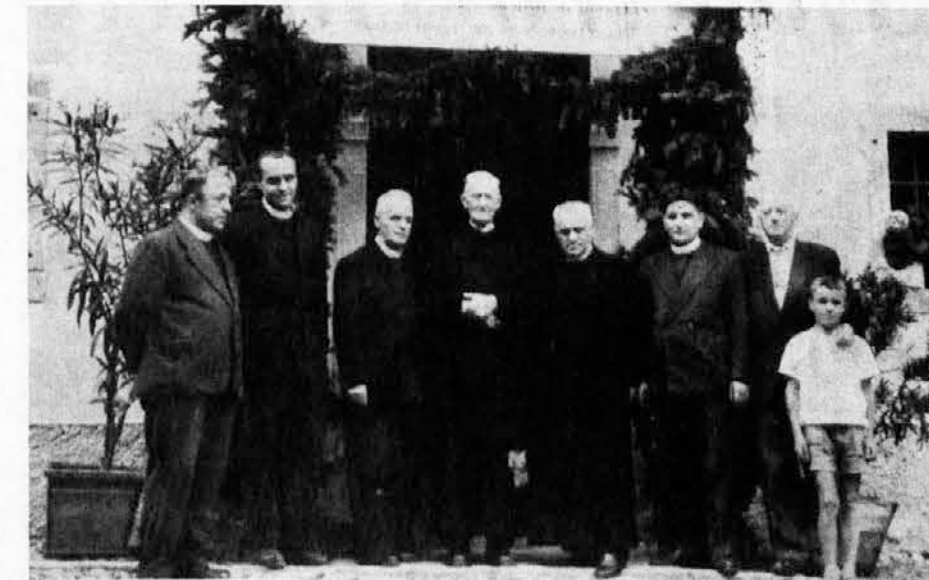
TIPANA - Na zadnjem komu- skem konsilju so med drugim tud odobrili bilanco za lje- to 1965. Za revizorje računov (revisori dei conti) sta bla imenovana dva od manjšine in en sam od ve- čine.

Življenje polno borb in žrtvovanj za svojo zemljo in svoj narod

v Čedadu dve leti. Takrat so vsi hribovski študentje hodili peš v Čedad, 6 km tja in 6 km na- zaj, brez najmanjših zamud. Ne- navadni šolar je leta 1886 že bil v nadškofijskem semenišču v Vidmu, opravil interno gimna- zijo in bogoslovje (prof. Ivan Trinko je takrat že vzgajal svoje mlajše rojake), 13. avgusta 1899 pa je v Ažli zapel novo mašo.

V 65 letih dušnega pastirstva so se mu zvrstile neštete postaje duhovnjij: v Podklapu (Canal di Grivō) 1899-1900, v Mažerolah 1900-1907, v Platiščih 1907-1911, pri Kodermacih v Idrijski dolini 1911-1917, v Prapotnem 1917-1918, v Štoblanku pod Kolovra- tom 1918-1920, v Trčmunu 1921-1930 (obenem je upravljal tudi župnijo Livek), v Briščih 1930-1937, na Pečinah 1937-1957, v Kredu od 1957 do 20 oktobra 1964.

Zdaj v eni zdaj v drugi duhov- niji kot bi molil «rožar», jagodo za jagodo, je dospel prav do kon- ca. V tem naštevanju let si pred- stavjamo njegove silne napore, bridka in prijetna doživetja (pri

Slika nam kaže skupino duhovnikov kobariške dekanije ob priliki, ko je pokojni g. Jožef Jusič, ki ga vidimo v sredini, slavil šestde- setletnico mašništva

L'IMPORTANTE MOZIONE FINALE APPROVATA A TRIESTE

al Convegno delle minoranze italiana e slovena

Come abbiamo annunciato, in questo numero pubblichiamo l'importante mozione approvata alla fine dei lavori del Convegno delle minoranze — italiana in Jugoslavia e slovena in Italia — tenuto a Trieste il 24 gennaio u.s. con la presenza dei membri del Comitato Esecutivo della Slovenska kulturno gospodarska zveza (Unione Economico-Culturale Slovena in Italia) e di quelli del Comitato Esecutivo dell'Unione degli Italiani di Fiume e dell'Istria nonché di autorità e personalità del mondo politico, culturale ed economico della Regione Friuli-Venezia Giulia.

1) La tutela dei gruppi etnici e la garanzia dei diritti concernenti la loro lingua, cultura, costume e caratteristiche peculiari, nonché la parità dei diritti in tutti i campi delle attività sociali rientra nella sfera dei doveri primari di uno Stato moderno, a prescindere dalla consistenza numerica, dal grado di coscienza nazionale e di livello culturale dei gruppi etnici.

2) Lo Stato non deve considerare l'esistenza di minoranze sul suo territorio come un onere che complica i già esistenti difficili problemi interni, ma un'occasione per offrire un nobile aiuto alla minoranza facilitandole la vita, e contribuendo così all'avvicinamento tra i popoli.

3) La minoranza non deve isolarsi dalla realtà nella quale vive. Ambedue le minoranze, l'italiana in Jugoslavia e la slovena in Italia contribuiscono, coscientemente, con l'apporto delle proprie forze alla soluzione dei problemi generali del paese e delle zone nelle quali vivono; così risolvono anche i propri problemi.

4) I rapporti di vicinanza fra gli Stati in linea di principio non devono influire sul loro atteggiamento nei confronti della minoranza nazionale; è peraltro certo che buoni rapporti fra due stati si riflettono favorevolmente sulle rispettive minoranze nazionali e che nel contempo un equo trattamento delle minoranze rafforza i buoni rapporti tra gli Stati interessati.

5) La minoranza attinge le energie morali per la sua esistenza sia dalla realtà nella quale vive, sia dalla nazione d'origine. La nazione d'origine deve contribuire alla conservazione del nucleo vitale della sua minoranza vivente nello Stato confinante non concedendo nello stato di origine ai suoi appartenenti particolari privilegi e facilitazioni allo scopo di indurli ad abbandonare il patrio focolare.

6) Occorre attivare e approfondire i contatti della minoranza con la nazione d'origine. Le due Unioni auspicano ulteriori facilitazioni per quanto concerne il passaggio della frontiera italo-jugoslava.

7) Ambedue le Unioni concordano nel sostenere che si debba dare alle minoranze quanto ad esse compete nella loro qualità di comunità nazionale. Per questo motivo respingono la tesi della reciprocità di trattamento. Tuttavia esse non possono trascurare, sulla base delle relazioni presentate,

qualche confronto tra le condizioni nelle quali vivono le due comunità. La minoranza italiana nella R.F.S. di Jugoslavia è tutelata dalla costituzione federale, dalle costituzioni della R. S. di Croazia e di Slovenia, dalle leggi nonché dagli statuti comunali.

La comunità slovena nella Repubblica Italiana è sì tutelata dalle disposizioni della costituzione repubblicana e da quelle dello statuto regionale, senonché — in contrasto con quanto avviene per la comunità tedesca della Regione Trentino-Alto Adige e per quella francese della Regione della Valle d'Aosta — non esistono leggi — se si esclude quella scolastica — che assicurino l'attuazione pratica delle norme costituzionali e statutarie programmatiche. Inoltre la stessa validità della legge scolastica è territorialmente limitata alle provincie di Trieste e di Gorizia, escludendo la possibilità di un pur limitato insegnamento della madrelingua per i bambini sloveni della provincia di Udine.

In tale guisa la minoranza slovena in Italia viene a trovarsi in una situazione di ineguaglianza e continua ad essere soggetta a pressioni assimilatrici. Perciò è indispensabile che il Parlamento della Repubblica Italiana abroggi i resti della legislazione fa-

scista che vieta persino l'uso della lingua slovena davanti alla magistratura e che emani le opportune leggi che riconoscano agli appartenenti alla minoranza slovena il diritto di usare la propria lingua nei loro rapporti con le autorità politiche, amministrative e giudiziarie, di ricevere risposte e documenti nella propria lingua, di essere giustamente rappresentati negli uffici ed enti pubblici, nelle commissioni politico-amministrative, e di essere tutelati dagli eccessi di intolleranza nazionale; in breve, che vengano creati tutti gli strumenti di legge atti a garantire la completa eguaglianza ai membri della comunità slovena in Italia.

8) Secondo le costituzioni dei due Stati della R.S.F. di Jugoslavia e della Repubblica Italiana tutti i cittadini godono di uguali diritti.

In Italia si rivelano nei confronti della minoranza slovena nelle diverse unità amministrative grandi differenze di trattamento, particolarmente nella provincia di Udine in cui agli sloveni non è riconosciuto alcun diritto nazionale.

9) La scuola con l'insegnamento nella lingua materna è elemento basilare per la vita della minoranza. Per tali motivi bisogna assicurare alle comu-

nità nazionali l'istruzione in lingua materna negli asili, nelle scuole elementari e medie di ogni ordine e grado.

10) L'attività degli enti e delle organizzazioni culturali delle minoranze costituisce il più efficace mezzo per la loro formazione e sviluppo. Le minoranze vi dedicano grande impegno, tuttavia non sono in grado di far fronte alle connesse, pesanti esigenze di natura materiale. E' perciò dovere della società e dello Stato di prestare loro aiuto materiale.

11) E' anacronistico impedire ai cittadini di dare ai propri figli i nomi di loro libera scelta. E' indice di eguaglianza, di rispetto verso la minoranza e le sue peculiari caratteristiche, il riconoscimento del diritto di dare nomi con le peculiarità della lingua e della nazione cui appartengono. Ai genitori sloveni in Italia tali diritti sono negati, in quanto vige ancora la legge che vieta l'imposizione di nomi « stranieri », fatta eccezione per il Territorio di Trieste dove essa non si effettua. Agli appartenenti alle minoranze slovene deve essere riconosciuto il diritto di scrivere il proprio nome e cognome nella grafia della propria lingua e di facilitare il ritorno alla forma primaria slovena dei cognomi forzatamente cambiati. Nelle zone

in Italia abitate da sloveni, occorre sostituire la nomenclatura italiana delle località cui si sono dati nomi artificiali con le forme ben conosciute ed in uso tra la popolazione italiana locale.

12) L'insediamento della popolazione nelle zone abitate dalle minoranze etniche avente come scopo lo spostamento artificioso della composizione etnica è da condannarsi; è legittima pertanto la richiesta della comunità slovena in Italia che si ponga termine a tali operazioni.

13) Occorre coraggiosamente eliminare tutti gli ostacoli che appaiono nella vita di ogni giorno e che, volutamente o no, frenano agli appartenenti delle minoranze il godimento dei loro diritti, amareggiando la loro vita e minando la fede nella giustizia. E' necessario impedire abusi di funzionari irresponsabili, ed esigere da loro rispetto dei diritti degli appartenenti alla minoranza.

Le due Unioni confidano che i principi, le constatazioni, le istanze che sono state enunciate saranno benevolmente accolte da tutte le organizzazioni politiche e da parte dei competenti corpi elettivi in tutti i loro gradi tanto nella R.F.S. di Jugoslavia quanto nella Repubblica Italiana.

PER MERITO DEGLI ELETTORI DEL COLLEGIO DI S. PIETRO AL NATISONE

Burtulo ancora a capo della Provincia

Da lui e dalla nuova Giunta la Comunità di parlata slovena attende che le promesse siano mantenute. Urge in primo luogo favorire la rinascita economica e sociale dei nostri villaggi e territori più depressi

Il prof. Luigi Burtulo, a suo tempo succeduto nella carica di Presidente dell'Amministrazione Provinciale al dimissionario avv. Agostino Candolini nostro conterraneo (egli infatti è nato a Platischis), è stato nuovamente confermato nell'importante carica dopo le recenti elezioni amministrative provinciali e comunali.

La sua nomina a Capo della Provincia è stata appresa con soddisfazione pure da noi anche per il fatto che la sua riconferma a Consigliere Provinciale, che gli ha permesso di insediarsi a Palazzo Belgrado quale Presidente dell'Amministrazione Provinciale, è dovuta agli elettori di parlata slovena del Collegio di San Pietro al Natisone e non a quelli del Collegio di Udine che non l'hanno eletto.

Ex partigiano ed apprezzato educatore il prof. Burtulo durante la sua campagna elettorale si è vivamente interessato alle sorti ed allo stato attuale, non certo invidiabile, delle popolazioni di parlata slovena della Valle e Convali del Natisone e promettendo in ogni suo discorso, se eletto, di dare il suo massimo interessamento affinché le nostre popolazioni ab-

biano a godere degli stessi diritti degli altri cittadini, sia morali che economici, culturali e sociali, assicurando nel contempo che la Provincia non verrà mai meno ai suoi doveri nei riguardi della Comunità di parlata slovena; e in ciò tenendo conto di quanto sancisce la Costituzione e lo stesso Statuto Speciale della Regione Friuli-Venezia Giulia.

Noi sappiamo che il Capo della Provincia è bene informato sui bisogni e sulle necessità, specie di carattere materiale, che urgono nelle nostre terre, ma ci sia ugualmente lecito il ritornarci sopra su queste necessità perché non vorremmo che la memoria e le stesse sue alte incombenze ne impedissero od ostacolassero la realizzazione di quanto promesso.

Premesso che l'emigrazione ha notevolmente spopolato le nostre zone, ora vieppiù immiserite e immalinconite, e che è tempo di por freno a questo triste fenomeno che separa e divide le famiglie, pensiamo sia dovere da parte di chi ha in mano le redini del potere, e quindi anche del prof. Burtulo e della sua Giunta della quale fanno parte anche elementi socialisti e socialdemocratici, di provvedere subito in modo che la triste situazione, che preoccupa e fa penare le popolazioni di parlata slovena, venga prima a mitigarsi e successivamente a normalizzarsi.

Per sanare la situazione, secondo noi, bisognerebbe cominciare a creare in loco, naturalmente nelle località e zone più favorevoli, delle fonti di lavoro; fonti da noi, purtroppo, quasi inesistenti specie da quando è stato inspiegabilmente eliminato il cementificio di San Leonardo, il quale dava da vivere a molta gente della zona, e chiuso a Cividale lo stabilimento degli estratti tannici che assorbiva la produzione di castagno dell'intera Valle del Natisone.

Ad esempio risulterebbe utile e vantaggiosa la creazione nell'ampia vallata di San Leonardo di una industria per la conservazione e la trasformazione della frutta prodotta nelle Convali del Natisone sul tipo delle maggiori industrie similari italiane; e, usufruendo delle notevoli risorse idriche, dar vita nel contempo ad altre industrie, come ad esempio quella del legno, le quali possono aver vita garantita per la stessa natura del luogo. Particolari industrie, anche metalmeccaniche e sempre alimentate dall'energia elettrica prodotta nella zona, potrebbero sorgere in altre località come ad esempio nella Val Torre e nella Val Resia. Bisognerebbe poi anche dar vita in ogni villaggio a stalle sociali, latterie e cooperative.

Presupposto però per la creazione di industrie tali da poter non solo eliminare gradatamente il fenomeno emigratorio e quindi in grado di assicurare una vita decorosa alle genti locali, è l'assoluta necessità di por mano con urgenza alla sistemazione stradale ed all'ampiamiento della rete delle comunicazioni per la quale il nostro giornale si è sempre battuto ritenendo tale problema uno dei più fondamentali nei riguardi di una vera e propria rinascita economica generale.

Non bisogna infine sottovalutare l'edilizia popolare, da noi trascuratissima, e nemmeno il turismo che nella

Slavia Friulana, nella Val Resia e nella Val Canale offre prospettive veramente notevoli e del tutto incoraggianti quando si pensi che in tutte queste tre zone esistono i presupposti per uno sviluppo turistico di primo piano: Monte Lussari, Tarvisio, Resia, Grotte di Villanova nella Val Torre, Castelmonte, Grotta di San Giovanni d'Antro e tutto l'insieme delle naturali e meravigliose bellezze che of-

fre l'arco delle Prealpi Giulie Orientali.

Rimangono i problemi minori e di ogni giorno, ma noi confidiamo che i nuovi amministratori della Provincia non mancheranno di provvedere a questi e a quelli con la stessa sollecitudine e larghezza di aiuti cui di solito si dimostrano prodighi verso gli altri territori e popolazioni della provincia.

Gradbeno industrijsko podjetje

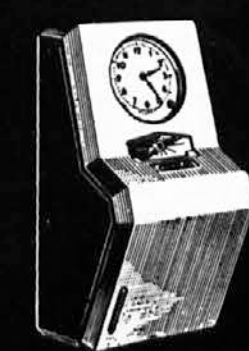
INGRAD - Celje

Ljubljanska cesta 16, telef. 2852 - 2853

gradi vse vrste visokih in nizkih gradenj ter montažna stanovanja po sistemu Jugomont.

Vsa dela opravljamo strokovno, kvalitetno in hitro z uporabo lastne mehanizacije, sodobno tehniko in znanostjo.

Kolektiv « INGRAD »

vaš čas pridobi vso svojo vrednost!

solarudine

UDINE
Via Chiusaforte, 4
Tel. 54.551 - 2 - 3

Najlepše darilo je lepa knjiga koprskje založbe

“LIPA,”

Beneški Slovenci so posebno pozdravili roman STANKE VILHARJEVE;

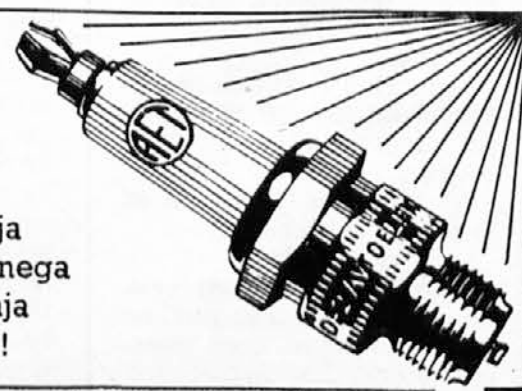
“Sence pod Matajurjem,”

ki jo je v odlomkih objavil naš list in jo dobite tudi v slovenski tržaški knjigarni.

SVEČKE
AVTOELEKTRO
TOLMIN

garancija
brezhibnega
delovanja
motorja!

REX

Industrie A. ZANUSSI

PORDENONE (Udine)

HLADILNIKI - TELEVIZORJI - PRALNI STROJI - ŠTEDILNIKI
VELIKE KUHINJSKE, PRALNE IN HLADILNE NAPRAVE ZA
HOTELE, KOLEKTIVE IN RESTAVRACIJE

Elektro-Gorica

Poslovna enota Koper

Podjetje za distribucijo električne energije

Azienda per la distribuzione dell'energia elettrica

KOPER

Vojkovo nabrežje 10 - Telef. 21-755

se priporoča vsem odjemalcem, da se poslužujejo njihove servisne delavnice za popravilo gospodinjstskih aparatov.

raccomanda a tutta la clientela di servirsi della sua officina specializzata per la riparazione di elettrodomestici.